Μεταμοσχεύσεις ανθρωπίνων οργάνων και «εγκεφαλικός θάνατος» (Κ. Γ. Καρακατσάνης, Τμήμα Πυρηνικής Ιατρικής, Ιατρική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης)

Date : 6 Απριλίου, 2008

Το θέμα της «δωρεάς» οργάνων από «εγκεφαλικώς νεκρούς» δότες είναι θέμα εξαιρετικά σοβαρό και για το λόγο αυτό θεωρούμε ότι με το θέμα αυτό **είναι απαραίτητο ν' ασχοληθεί Πανορθόδοξος Σύνοδος** της Ανατολικής Ορθοδόξου Εκκλησίας. Για το ίδιο όμως θέμα διατυπώθηκαν ήδη προσφάτως θέσεις και έγιναν τοποθετήσεις τόσον από μεμονωμένους μελετητές όσον και από συλλογικά όργανα. Επειδή μερικές από τις θέσεις αυτές δεν φαίνεται να θεμελιώνονται επαρκώς στην Παράδοση της Εκκλησίας μας, καταθέτουμε ορισμένες απόψεις για ενδεχόμενη κρίση από πνευματικούς Πατέρες και θεολόγους.

Οι μεταμοσχεύσεις ανθρωπίνων ιστών και οργάνων δίνουν σήμερα την δυνατότητα της έμπρακτης συμμετοχής στα προβλήματα των εμπερίστατων συνανθρώπων μας. Φαίνεται όμως ότι η δωρεά οργάνου καταξιώνεται μόνον όταν αποκλειστικό κίνητρο της πράξης αυτής είναι η **«καθαρή αγάπη»,** όπως συνήθιζε να λέει ο Μακαριστός Γέροντας Παΐσιος ο Αγιορείτης. Μόνο στην περίπτωση αυτή βιώνεται, με την προσωπική θυσία και το αντίστοιχο τίμημα, η αδελφική φιλαλληλία με την οποία καταργείται ο ατομισμός και εξυψώνεται η κοινωνία σε κοινωνία αγάπης.

Άλλωστε η εφαρμογή των προτροπών του Αγίου Αποστόλου Παύλου «αλλήλων τα βάρη βαστάζετε και ούτως αναπληρώσατε τον νόμον του Χριστού» (Γαλ. 6, 2) και «ει πάσχει εν μέλος, συμπάσχει πάντα τα μέλη» (Α' Κορινθ. 12, 26) προϋποθέτει την ύπαρξη αυτής της «καθαρής αγάπης».

Μεταμοσχεύσεις από υγιείς δωρητές εν ζωή

Με τις προϋποθέσεις που προαναφέρθηκαν φαίνεται ότι αποδεκτή δωρεά οργάνου από την Εκκλησία μας θεωρείται **μόνον η δωρεά από υγιείς δωρητές εν ζωή.** Και στην περίπτωση όμως αυτή η απόφαση για την δωρεά οργάνου θα πρέπει να λαμβάνεται μετά από ενδελεχή έλεγχο και ιδανικώς μετά σύμφωνη γνώμη διακριτικού πνευματικού Πατρός, ο οποίος θα είναι σε θέση να εκτιμήσει, εάν ο υποψήφιος δωρητής έχει τις πνευματικές προϋποθέσεις να υποστεί τις βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες συνέπειες αυτής της δωρεάς.

Ο Χριστιανός προβαίνει στην δωρεά οργάνου με ένθεη συστολή πρώτον διότι γνωρίζει ότι το σώμα του δεν του ανήκει (Α' Κορινθ. ΣΤ, 19-20) και δεύτερον διότι εμπιστεύεται την συνέχουσα και **«βάθει σοφίας φιλανθρώπως πάντα»** οικονομούσα θεία Πρόνοια —και την «κηδεμονίαν και φιλοτιμίαν του Δεσπότου»— για όλη την κτίση και ιδιαίτερα για τον υπ' Αυτού πλασθέντα άνθρωπο. Οι επιφυλάξεις του τελικώς νικώνται από την καινή εντολή της υπέρ του πλησίον αγάπης αλλά και τότε δωρίζει με την βαθειά επίγνωση ότι διαχειρίζεται κτήμα του Θεού.

Μεταμοσχεύσεις από «εγκεφαλικώς νεκρούς» δότες

Όσον αφορά στις μεταμοσχεύσεις ανθρωπίνων οργάνων από «ΕΝ» δότες, η διατυπωθείσα άποψη ότι το ηθικόν πρόβλημα των μεταμοσχεύσεων «μετατίθεται από τον σχολαστικόν προσδιορισμόν του εγκεφαλικού θανάτου εις τον σεβασμόν και την ελευθέραν έκφρασιν του αυτεξουσίου» δεν φαίνεται να ευσταθεί.

Το ερώτημα εάν ο αποκαλούμενος «εγκεφαλικός θάνατος» ταυτίζεται με το θάνατο του ανθρώπου δεν αποτελεί «σχολαστικόν προσδιορισμόν» και επουσιώδη λεπτομέρεια, αλλά καίριο ερώτημα εις τον όλο προβληματισμό που έχει σχέση με την μεταμόσχευση οργάνων από τους αποκαλούμενους «εγκεφαλικώς νεκρούς» δότες. Από την απάντηση του ερωτήματος αυτού θ' αξιολογηθεί θεολογικώς, φιλοσοφικώς και κοινωνικώς το θεμιτόν ή όχι της λήψης οργάνων από τους ασθενείς αυτούς.

Εάν, δηλαδή, ο «Εθ» ταυτίζεται με το θάνατο του ανθρώπου, τότε, από πλευράς του δότου, τίθεται μόνον το θεολογικό ερώτημα, εάν έχει ο άνθρωπος την εξουσία της διάθεσης των οργάνων του μετά θάνατο και εάν η πράξη αυτή είναι αξιοσύστατη.

Εάν όμως ο «Εθ» δεν ταυτίζεται με το θάνατο του ανθρώπου, τότε η προεκπεφρασμένη «δωρεά» των οργάνων του «εγκεφαλικώς νεκρού» θα ήταν δυνατόν να θεωρηθεί **ιδιότυπης μορφής εκούσιος τερματισμός της ζωής**

ενδεχομένως σε συνδυασμό με ευθανασία. Στην τελευταία περίπτωση είναι ασφαλώς απαραίτητος ο θεολογικός, φιλοσοφικός και κοινωνικός έλεγχος του προβλήματος.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, σε αρκετούς «ΕΝ» ασθενείς υπάρχουν υπολειπόμενες λειτουργίες του εγκεφάλου (νευρο-ορμονική λειτουργία, θερμορρύθμιση, σταθερή αιμοδυναμική κατάσταση, παραγωγή ηλεκτρικών δυναμικών). Αναφέρθηκε επίσης ότι, επειδή φαίνεται να είναι κατηργημένη η εγρήγορση, δεν υπάρχει «πρόσβαση» και επομένως **δεν είναι δυνατόν να γίνει εκτίμηση του περιεχομένου της συνείδησης.**

Επομένως η διατυπωθείσα άποψη ότι «ο εγκεφαλικός θάνατος αποτελεί γεγονός οριστικής και ανεπιστρέπτου καταστροφής του εγκεφάλου και κατάστασιν πλήρους απωλείας αισθήσεων και συνειδήσεως» δεν ευσταθεί.

Κατά συνέπεια μπορεί να λεχθεί ότι το «κοινωνικό κατασκεύασμα» του «εγκεφαλικού θανάτου», αυτή «η επιφανειακή και εύθραυστη συμφωνία», στηρίζεται σε μη ακριβείς παραδοχές και στην **υπόθεση** ότι υπάρχει πλήρης απώλεια της συνείδησης.

Μετά τη θεώρηση των δεδομένων αυτών, ότι δηλαδή δεν ταυτίζεται ο «ΕΘ» με το θάνατο του ανθρώπου, το πρόβλημα της «δωρεάς» οργάνων από «ΕΝ» ασθενείς τίθεται ως εξής:

α) Επιτρέπεται στον «ΕΝ» ασθενή να τερματίσει εκουσίως την ζωή του «δωρίζοντας» τα όργανά του;

β) Μήπως συγχέονται τα όρια της «δωρεάς» αυτής με την πρακτική της «ευθανασίας»;

γ) Υπάρχει «στοιχείο προσφοράς και αυτοθυσίας» στην περίπτωση αυτή;

δ) Είναι αξιοσύστατη αυτή η πράξη;

Ποιος αποφασίζει για την ώρα του θανάτου του ανθρώπου;

Κατά τη διδασκαλία της Εκκλησίας μας, όπως αναγράφεται στη νεκρώσιμη ακολουθία, «της συμφυΐας ο φυσικώτατος δεσμός **θείω βουλήματι** αποτέμνεται», δηλαδή «ο πολύ φυσικός σύνδεσμος της φυσικής συνάφειας (ψυχής-σώματος) αποχωρίζεται με θεϊκή θέληση» και **«Κύριος θανατοί και ζωογονεί, κατάγει εις άδου και ανάγει»** (Α' Βασιλειών, β, 6), δηλαδή «ο Κύριος θανατώνει και παρέχει (και διατηρεί) τη ζωή, κατεβάζει (τον άνθρωπο) στον άδη και επαναφέρει στη ζωή».

Η ίδια σαφέστατη θέση, η οποία απηχεί και υπενθυμίζει τη διδασκαλία των μεγάλων Καππαδοκών Πατέρων, διατυπώνεται και στα ακόλουθα αποσπάσματα ευχών της Εκκλησίας μας: **«Σου γαρ ως αληθώς και μέγα όντως μυστήριον, Δέσποτα των απάντων και ποιητά, ή τε πρόσκαιρος λύσις των σων κτισμάτων και η μετά ταύτα συνάφεια και ανάπαυσις η εις αιώνας»**, δηλαδή «Ιδικό Σου (είναι) αληθώς και μεγάλο πράγματι μυστήριο, Δέσποτα και δημιουργέ των απάντων και η πρόσκαιρη διάλυση των δημιουργημάτων σου και η μετά από αυτά συνένωση (της ψυχής με το αφθαρτισθέν σώμα) και αιώνια ανάπαυση», όπως και ότι **«ο χρόνους μετρών τοις ζώσι, και καιρούς θανάτου ιστών,...»,** ότι δηλαδή «ο Κύριος (είναι αυτός), ο οποίος καθορίζει τα όρια της ζωής και την ώρα του θανάτου στους ανθρώπους».

Με τη «δωρεά» των οργάνων του ο άνθρωπος προαποφασίζει ότι εις αόριστο και άγνωστο χρόνο θα «δωρίσει» τα όργανά του, όταν βρεθεί στην κατάσταση του «ΕΝ» **υποκαθιστώντας έτσι το Θείο θέλημα του τερματισμού της επί της γης ζωής του με το δικό του ανθρώπινο θέλημα.**

Πώς όμως γνωρίζει ο άνθρωπος σε ποια κατάσταση πνευματική θα ευρίσκεται, όταν θα καταστεί «ΕΝ»; Και εάν εκείνη την ώρα βρίσκεται σε πτωτική κατάσταση; Δεν θα ήθελε να έχει καιρό να ανανήψει;

Υπάρχει αυτοθυσία όταν δίνονται όργανα από «ΕΝ» δότες;

Το υποστηριζόμενο ότι «υπάρχει στοιχείο αυτοθυσίας» στην περίπτωση της «δωρεάς» από «ΕΝ» δότες φαίνεται ότι δεν ευσταθεί. Διότι «στοιχείο αυτοθυσίας» υπάρχει, όταν θυσιάζει κανείς τον εαυτό του σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο και για συγκεκριμένο λόγο π.χ. αναλαμβάνοντας κάποιος μια άκρως επικίνδυνη αποστολή σε καιρό πολέμου.

Όταν ένας υποψήφιος δότης οργάνων γνωρίζει το συγκεκριμένο πρόβλημα υγείας του συνανθρώπου του και για διάφορους λόγους αδιαφορεί —και αφήνει διαθήκη για «δωρεά» των οργάνων του, όταν θα ευρίσκεται στην κατάσταση του «ΕΝ»— μπορεί να υποστηρίζει ότι υπάρχει στοιχείο αυτοθυσίας; Μήπως το συμβόλαιο «δωρεάς» σε αυτή την περίπτωση υποκρύπτει ολιγοπιστία; **Διότι, τώρα που χρειάζεται ο συνάνθρωπος όργανο, δεν δωρίζει τίποτε. Όταν θα οδεύει προς το θάνατο, τότε θα δωρήσει με προϋπάρχον συμβόλαιο.** Είναι δυνατόν αυτή η «στάση ζωής» να ευλογηθεί από την Εκκλησία; Αποδοχή αυτής της άποψης θα επέφερε σύγχυση στην αξιολόγηση της δωρεάς, θα ευτέλιζε την έννοια της θυσίας και της αυτοθυσίας και θα εκκένωνε το κήρυγμα του «σταυρικού βιώματος» της Ορθόδοξης Ανατολικής Εκκλησίας. Διότι η ολιγοπιστία και η ραστώνη θα εξισωνόταν με την επώδυνη θυσία.

Η αποδοχή «δωρεάς» από «ΕΝ» ασθενείς συνιστά έμμεση προώθηση της «ευθανασίας»;

Υιοθέτηση της άποψης, ότι η «δωρεά» οργάνων από «ΕΝ» ασθενείς αποτελεί πράξη αυτοθυσίας, θα έχει ενδεχομένως και άλλη έμμεση επίπτωση: την αποδοχή και προώθηση της εκούσιας ευθανασίας με το πρόσχημα της «δωρεάς» οργάνων. Ποίος είναι δυνατόν να διαβεβαιώσει ότι το αληθινό κίνητρο της «δωρεάς» οργάνων από «ΕΝ» ασθενείς δεν θα είναι η ταχύτερη απαλλαγή από τις ταλαιπωρίες και τα δεινά που συνοδεύουν όσους νοσηλεύονται στις Μονάδες Εντατικής Θεραπείας και όχι η πολύ αμφίβολη διάθεση βοήθειας των συνανθρώπων; Διότι εάν υπήρχε πραγματική διάθεση θυσίας, αυτή θα είχε εκδηλωθεί ενόσω ο άνθρωπος ήταν υγιής.

Είναι πεπεισμένοι όσοι χαρακτηρίζουν θυσία την «δωρεά» οργάνων από «ΕΝ» ασθενείς ότι μπορούν να αναλάβουν την μεγάλη ευθύνη της έμμεσης προώθησης της εκούσιας «ευθανασίας» στον Ορθόδοξο Ελλαδικό χώρο; Περαιτέρω, πώς είναι δυνατόν ν' αναγκασθεί ο ιατρός να γίνει φυσικός αυτουργός στη διακοπή της ζωής ενός ανθρώπου, έστω και εάν ο τελευταίος είχε συντάξει τέτοια διαθήκη «δωρεάς»;

Διάθεση οργάνων μετά τον βιολογικό θάνατο

Σήμερα φαίνεται ότι υπάρχουν οι δυνατότητες, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, της χρησιμοποίησης ορισμένων οργάνων ή ιστών μετά την αμετάκλητη διακοπή της καρδιακής λειτουργίας (σωματικός θάνατος). Και στην περίπτωση αυτή, της μετά το θάνατο «δωρεάς» οργάνων η αξιολόγηση είναι παρόμοια με εκείνη των «ΕΝ».**Είναι δυνατόν να γίνει αποδεκτή από την Εκκλησία, ως θυσία, μία τέτοια προσφορά και να χαρακτηρισθεί ως αξιοσύστατη πράξη;** Ίσως θα ήταν δυνατόν να γίνει «κατ' οικονομίαν» δεκτή για μόνο το λόγο ότι θα απαλυνθεί ο πόνος του συνανθρώπου μας για τον οποίον η παράταση ζωής ίσως αποτελέσει αιτία βαθειάς ευχαριστίας και ευγνωμοσύνης προς τον Θεό, αλλά και ευκαιρία για βαθύτερη βίωση της μετανοίας.

Πολλοί προσκομίζουν ως επιχείρημα ότι είναι θεάρεστη πράξη η μεταμόσχευση οργάνων από νεκρούς, το φερόμενο, ως τελεσθέν από τους Αγίους Αναργύρους Κοσμά και Δαμιανό, θαύμα της μεταμόσχευσης κνήμης, ληφθείσης από νεκρό, σε πόδα πάσχοντος. Ο γράφων ερεύνησε κατά δύναμη και **δεν ανεύρε το θαύμα αυτό σε Ορθόδοξο Συναξαριστή ούτε και σε βιβλιοθήκες ορισμένων Ιερών Μονών**

του Αγίου Όρους. Ορισμένοι μάλιστα πίνακες, που ιστορούν το γεγονός αυτό και είναι δημοσιευμένοι σε ξενόγλωσσα βιβλία, είναι Δυτικής προέλευσης και τεχνοτροπίας!

Ο Μέγας Βασίλειος σχολιάζοντας τη μετά θάνατο δωρεά χρημάτων, στην ομιλία του «προς τους πλουτούντας» (κεφ. 8, στιχ. 24 και εξής) γράφει: «...ότε ουκέτι έση εν ανθρώποις, τότε γεννήση φιλάνθρωπος... Πολλή σοι χάρις της φιλοτιμίας, ότι εν τω μνήματι κείμενος και εις γην διαλυθείς, αδρός γέγονας ταις δαπάναις και μεγαλόψυχος....ου τοίνυν ουδέ μετά την ζωήν εστιν ευσεβείν δηλονότι....**ως ο λόγος έδειξε πονηρά η βουλή**....ει γάρ ης αθάνατος, ουκ αν εμνήσθης των εντολών....μη πλανάσθε· Θεός ου μυκτηρίζεται» δηλαδή «όταν δε θα βρίσκεσαι μεταξύ των ανθρώπων, τότε θα γίνεις φιλάνθρωπος... σου οφείλεται μεγάλη ευγνωμοσύνη για την (επιδειχθείσα) φιλοτιμία, **καθόσον ενώ βρίσκεσαι στον τάφο και έχεις διαλυθεί στη γη, έγινες γενναιόδωρος και μεγαλόψυχος...δεν είναι λοιπόν δυνατόν να ασκεί την ευσέβεια κάποιος μετά θάνατον... όπως ο λόγος απέδειξε είναι πονηρή η πρόθεση**...διότι εάν ήσουν αθάνατος, δεν θα ενθυμόσουν τις εντολές...μη πλανάσθε· ο Θεός δεν περιπαίζεται».

Ο Μέγας Βασίλειος όχι μόνο δεν αποδέχεται την μετά θάνατο δωρεά χρημάτων, αλλά αντιθέτως χαρακτηρίζει αυτήν «πονηράν βουλήν» και ίσως απιστία όταν γράφει «ει γαρ ης αθάνατος, ουκ αν εμνήσθης των εντολών».

Εάν λοιπόν ο Άγιος Πατέρας έτσι αξιολογεί τη μετά θάνατο δωρεά χρημάτων, πώς ήθελε χαρακτηρίσει τη μετά θάνατο «δωρεάν» του σώματός μας, το οποίο ουδόλως μας ανήκει; **Κατά συνέπεια η μετά θάνατο «δωρεά» οργάνων δε φαίνεται να είναι συμβατή με το «σταυρικό βίωμα» της αυταπάρνησης και της αγάπης και με την Παράδοση της Εκκλησίας μας.**

Άλλο βασικό σημείο προβληματισμού, το οποίο έχει σχέση με τη «δωρεά» οργάνων τόσον από «ΕΝ» δότες όσο και από δότες μετά την επέλευση του (σωματικού) θανάτου, είναι **ο ακριβής χρονικός προσδιορισμός** της στιγμής του θανάτου. Για πολλούς ερευνητές του θέματος, ο θάνατος είναι μία προοδευτική διαδικασία νέκρωσης των διαφόρων ιστών και οργάνων του ανθρωπίνου σώματος, η οποία επισυμβαίνει σε διαφορετικές χρονικές στιγμές (κυτταρικός θάνατος). Άλλοι

ερευνητές θεωρούν τη στιγμή του θανάτου ως στιγμιαίο γεγονός.

Για να γίνει αντιληπτή η περαιτέρω δυσχέρεια του θέματος, επισημαίνεται ότι πολλοί ειδήμονες θεωρούν σήμερα ότι δεν υπάρχει ένας ενιαίος και αδιαμφισβήτητος ορισμός του θανάτου. Θεωρούν ότι **ο θάνατος είναι μάλλον μία επιλογή, η οποία πρέπει να γίνει με βάση τις θρησκευτικές, φιλοσοφικές ή κοινωνικές πεποιθήσεις** του κάθε ενός, όπως υποστηρίζουν οι καθηγητές Truog και Beecher.

Η Εκκλησία πιστεύει ότι ο θάνατος είναι ένα στιγμιαίο γεγονός, το οποίο συμπίπτει χρονικώς με την λύση «της συμφυΐας του φυσικώτατου δεσμού» ψυχής και σώματος, η οποία γίνεται «θείω βουλήματι». Επομένως ο ακριβής προσδιορισμός της χρονικής στιγμής της λύσης της συμφυΐας της ψυχής και του σώματος αποτελεί γεγονός καίριας σημασίας για την αξιολόγηση της δωρεάς των οργάνων. Το θέμα αυτό αποτελεί αποκλειστική αρμοδιότητα της Εκκλησίας. Η απάντηση ασφαλώς ενυπάρχει στην Ανθρωπολογία της Ορθόδοξης Ανατολικής Εκκλησίας και η Εκκλησία δύναται ν' αρθρώσει λόγο επί του θέματος αυτού.

Εισαγωγικά για τη σχέση ψυχής – σώματος κατά την Ορθόδοξη Χριστιανική Ανθρωπολογία

Η Ανθρωπολογία της Ορθόδοξης Ανατολικής Εκκλησίας, στηριζόμενη στην θεολογία του ανθρωπίνου προσώπου, όπως αυτή εκφράζεται σε έργα των Αγίων Γρηγορίου Νύσσης, Μαξίμου του Ομολογητού, Ιωάννου του Δαμασκηνού, Γρηγορίου του Παλαμά και Νικοδήμου του Αγιορείτου, διδάσκει ότι **η ψυχή του ανθρώπου διακρίνεται στην ουσία και στις ενέργειές της.**

Η ουσία της ψυχής δεν εδράζεται στον εγκέφαλο αλλά «διήκει δι' όλου του σώματος», «όχι ως ευρισκόμενη σε τόπο ούτε ως περιεχόμενη στο σώμα, αλλ' ως συνέχουσα και περιέχουσα» και ζωοποιούσα αυτό. Οι ενέργειες της ψυχής, εκχεόμενες από την ουσία της ψυχής, εκφράζονται και γίνονται αντιληπτές με τις

λειτουργίες κάθε σωματικού οργάνου, το οποίο έχει την κατάλληλη ανατομική δομή και λειτουργική ικανότητα για την επιτέλεση των συγκεκριμένων λειτουργιών. Ειδικώτερα, σε ό,τι αφορά στον εγκέφαλο, «η ψυχική ουσία εκπέμπει την ψυχική ενέργεια (λογισμούς, συναισθήματα) προς το σώμα, το οποίο μέσω της σωματικής ενέργειας, τη «μεταφράζει» σε ενσυνείδητη εγκεφαλική σκέψη».

Κριτικής σημασίας για το συζητούμενο θέμα είναι το γεγονός ότι **η ύπαρξη ζωής στο ανθρώπινο σώμα προϋποθέτει την ύπαρξη της ζωοποιούσης τούτο λογικής ψυχής.** Η ύπαρξη ζωής στο σώμα του πρωτοπλάστου κατέστη εφικτή μετά την χορήγηση υπό του Δημιουργού της λογικής ψυχής. Κατά την διδασκαλία επίσης της Εκκλησίας, η λογική ψυχή δίνεται «εξ άκρας συλλήψεως» και είναι αυτή ακριβώς, η οποία ζωοποιεί το ανθρώπινο σώμα από την καταβολή του. Η ίδια προϋπόθεση, η επιφορά του «πνεύματος ζωής», εζωοποίησε τα νεκρά, συναρμολογηθέντα εκ των γυμνών οστέων, ανθρώπινα σώματα, όπως αναφέρεται στο όραμα του Αγίου Προφήτου Ιεζεκιήλ (ΛΖ, 1-14).

Στην περίπτωση των «εγκεφαλικώς νεκρών» ασθενών υπάρχει βαριά βλάβη του εγκεφάλου, η οποία έχει ως συνέπεια την λειτουργική ανεπάρκεια του οργάνου αυτού και την αδυναμία πρόσληψης ερεθισμάτων από το περιβάλλον και εμφανούς επικοινωνίας με αυτό. Στις περιπτώσεις αυτές, οι ενέργειες της ψυχής, οι οποίες εκφράζονται και «μεταφράζονται» δια του εγκεφάλου, δεν είναι δυνατόν να λειτουργήσουν δια του εγκεφάλου και να καταστούν εμφανείς.

«Όταν το νευρικό σύστημα δεν λειτουργεί, δεν είναι δυνατόν να αντιληφθούμε τις σκέψεις ή τα συναισθήματα της ψυχής....Η μη συνείδηση όμως κάποιας σκέψεως δεν αποκλείει την οντολογική ύπαρξή της σε έναν άλλο χώρο της ψυχής, ανεξάρτητα από το γεγονός της αδυναμίας εκφράσεώς της». Η βαριά επίσης βλάβη του εγκεφάλου καταργεί μεν τον προφορικό λόγο, όχι όμως τον «ενδιάθετο», «διανοητικό» ή «έμφυτο» λόγο ή την ύπαρξη σκέψεων υπό μορφή άδηλων λόγων στην ψυχή του ανθρώπου.

Από τα θεμελιώδη αυτά δεδομένα συνάγεται ότι ακόμη και εάν ήταν εφικτό να αποδειχθεί προθανατίως η ύπαρξη ανεπανόρθωτης καταστροφής του εγκεφάλου, εφόσον το υπόλοιπο σώμα λειτουργεί, αυτό δεν θα εσήμαινε ότι έχει λυθεί η

«συμφυΐα σώματος - ψυχής», για τον λόγο ότι η ουσία της λογικής ψυχής δεν εδράζεται στον εγκέφαλο ούτε περιέχεται υπ’ αυτού.

Επομένως είναι μετέωρη και άνευ επιχειρημάτων η άποψη ότι στην κατάσταση του «εγκεφαλικού θα¬νάτου» η ψυχή έχει αποχωρισθεί από το σώμα.

Είναι πρόδηλο ότι είναι επιβεβλημένη η επανεξέταση των θέσεων που διατυπώθηκαν από συλλογικά όργανα, εξαιτίας της σοβαρότητας και των πολλαπλών συνεπειών (θεολογικών, φιλοσοφικών, ποιμαντικών και κοινωνικών) του θέματος της σχέσεως των μεταμοσχεύσεων οργάνων με τον «εγκεφαλικό θάνατο» και την «ευθανασία». Άλλως η ευθύνη για ό,τι επακολουθήσει δεν θα βαρύνει μόνον όσους στο προσεχές μέλλον νομοθετήσουν σχετικώς. Στα τεθέντα θεολογικά θέματα η Εκκλησία έχει και τώρα τις προϋποθέσεις αλλά και την ευθύνη ν' αρθρώσει θεοφώτιστο λόγο.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το κείμενο αυτό συνοδεύεται από σχετική επιστημονική βιβλιογραφία και περιλαμβάνει παραπομπές, τις οποίες μπορεί να δει κανείς στις σελίδες 116-136 του βιβλίου.

(Από το βιβλίο: «Εγκεφαλικός Θάνατος» - Ταυτίζεται με το θάνατο του ανθρώπου; Εκδόσεις University Studio Press, β΄έκδοση, 2001.)

(Πηγή: "Ι.Μ. Γλυφάδας")